

Monnevet og Mollevit

Menuettraditioner på Randersegnen og på Ærø

Af Anders Chr. N. Christensen

Menuetten var oprindeligt en fransk folkedans, som via dansemestre kom på mode ved Solkongens hof i midten af 1600-tallet. I borgerlige kredse i Danmark blev den modedans i 1700-tallets første halvdel, og den blev så populær, at den senere også blev danset af bønderne. Menuetten blev oprindeligt danset af eet par ad gangen, men udviklede sig til en rækkedans, hvor flere par dansede samtidigt. Langt ind i 1800-tallet holdt menuetten sig levende som folkelig dans, og man møder den i gamle spillemandsbøger under navne som »Monnevæt«, »Menevæt«, »Mellevæt«, »Mollevit«. Den sidste betegnelse kendes fra udtrykket »hele molevitten«, der kan komme af, at der dansedes af mange dansere i række.

Kun ganske få steder i Norden kendes menuetten i levende tradition op imod vor tid. Fra flere indsamlingsture fra slutningen af 70'erne og begyndelsen af 80'erne har det været muligt at dokumentere brugen af menuetten i to områder: på Randersegnen og på Ærø. Undersøgelsen omfatter såvel utrykte optegnelser og litteraturstudier som interviews og fra Randersegnen videooptagelser.

Menuet fra Randersegnen

Bjerregravmenuetten

Ved »Danske Folkedansere«s første landsstævne i Skanderborg i 1930 vakte et hold dansere fra Øster Bjerregrav ved Randers stor opmærksomhed ved at danse en menuet. Forfatteren Achton Friis overværede ved et rent tilfælde denne opvisning og skrev i »De Jyders Land«: »Selve dansene virkede måske i længden ret ensformige, men en stor del af skylden herfor bar musikken som blev udført tilpas falsk af rigtige bondemusikanter...« – »Helt betagende virkede det, da et hold gamle, fine bønder fra Bjerregrav ved Randers trådte deres gamle menuet. Der var 70-årige folk imellem dem, og de var ikke i folkedanserdragter, men i deres almindelige søndagstøj, mæn-

Bjerregravsdansere viser første gang »Monnevetten« i deres almindelige søndagstøj, som var jakkesæt for mændene, ved »Danske Folkedansere«s første landsstævne i 1930 i Skanderborg. Fotografiet viser tydeligt parrene bytte række. De dansende vender venstre skulder frem i danseretningen, så parrene får ansigt mod egen partner, næsten som i »Mollevit« fra Ærø. Fra venstre Peder og Madsine Jacobsen, Jens P. Bugge og hustru, Laust Christian og Mette Christensen, P. Kjældsén og hustru og P. Høgstrup og hustru.

dene i jakkesæt. Men den »Menovet« de dansede var i enhver henseende beundringsværdig. Den må være uhyre vanskelig at udføre, dansens rytme går hele tiden som synkoper imod takten. Men de fornemme bønder trådte den med sikkerhed og værdighed, så jeg uvilkårligt måtte vende mit blik ud mod publikum, de 3-4000 mennesker, der var strømmet til fra alle kanter. Og det slog mig, at her var det herrebladene, der dansede for styrvolterne« (1).

Achton Friis fik senere kontakt med statsskovrider Poul Lorenzen, der på det tidspunkt var »Danske Folkedansere«s første formand. Achton Friis spurgte: »Jeg kan forstaa det altsammen, men hvordan i Alverden faar De et saadant Bondearistokrati til offentlig at fremvise deres gamle Menuet?« Poul Lorenzen svarede ham: »Vi var blevet Venner, og Folkene i Bjerregrav forstod at de kunde stole paa os. Vi var betaget af deres Dans og saa paa Menuetten med samme Ærbødighed som de selv« (2).

Poul Lorenzen har fortalt: »Vi søgte forgæves i årevis og troede den var uddød, men fik så viden om, at nogle familier endnu trådte den ved højtide-

lige lejligheder f.eks. ved sølvbryllupper« (3). Denne viden kom i slutningen af tyverne fra skovrider Bugge, der styrede Fussingø skovdistrikt. Han havde gjort Poul Lorenzen opmærksom på, at der stadig var nogen i Bjerregrav, der dansede en folkelig menuet. Skovrider Bugge satte i første omgang Poul Lorenzen i forbindelse med sin broder proprietær Jens P. Bugge i Bjerregrav (4).

Jens P. Bugge fik samlet nogle af danserne fra Bjerregrav for at lære Poul Lorenzen samt nogle dansere fra Himmerland menuetten. Om denne situation har Poul Lorenzen skrevet: »Vi blev vel modtaget og undervist, men dansen, som var en rækkedans, var slet ikke så let at lære« (3), og da det gjaldt at optegne menuetten »var jeg nær bleven graahaaret før Tiden, skønt jeg ellers er ganske godt kendt med Folkedanse ikke blot i Teorien og har et ret stort Repertoire. De gamle trøstede mig paa det bedste og sagde, at det hele var ligetil« (5) »De skal bare kile paa og følge Musikken« »Og saa huske det her bette Slæv med Foden!« (2). Det blev ikke nok med et enkelt besøg for at lære menuetten. Poul Lorenzen måtte flere gange til Bjerregrav for at lære dansen, og Bjerregravfolkene blev senere inviteret på besøg i skovridergården Mosskovgaard ved Skørping og blev ved den lejlighed fotograferet i skovridergårdens have (6).

I 1978 skrev den mere end 90-årige Poul Lorenzen i medlemsbladet »Hjemstavnsliv« for »Danske Folkedansere« og »Danske Folkedanseres Spillemandskreds«, at det venskab, der blev opbygget med Bjerregravdanserne, varede til den sidstes død i 1976 (3). Det var rigtigt nok, at Lorenzen korresponderede med og bevarede kontakt til flere af danserne, men der var dog endnu to dansere, som overlevede Poul Lorenzen, søstre Mette Christensen og Kirstine Brøndum, som jeg besøgte i 1982.

Egentlig var jeg først blevet henvist til Mette Christensens datter Ester Jensen i Hadsten, der videreformidlede kontakten til moderen, der på det tidspunkt var 93 år, og mosteren Kirstine Brøndum på 90 år. Mette Christensen boede da i Chrstrup på Tirsdalens plejehjem. Hun var svag og sengeliggende, men var meget villig til at fortælle, hvad hun kunne huske, og lavede vældigt op, medens vi var der. Kirstine Brøndum besøgte vi senere på Randers kloster. Hun var næsten blind, men havde en klar hukommelse. Derfor supplerede dette besøg udmærket besøget hos Mette Christensen.

Menuettens brug i Bjerregrav

Søstre Mette Christensen og Kirstine Brøndum var født i Sandby i Halldum sogn lidt syd for Hadsten. Mette Christensen var født i 1888 og Kirstine Brøndum i 1891. Ingen af de to kendte menuetten fra deres hjemegn. De så den begge første gang danset af Bjerregravgæsterne ved Mette Chri-

Bjerregravdanserne ved Danske Folkedanseres landsstævne 1937 i Ålborg. Fra højre fordanserne Peder og Madsine Jacobsen, Anders og Kirstine Pedersen Brøndum, Laust Christian og Mette Christensen, P. Høgstrup og hustru, smed P. Kjældsén og Inger Lassen (hustru til »Kræn Lassen«), Bjerregravs kokekone og avisuddeler Madsine og statsskovrider Poul Lorenzen.

stensens bryllup i Sandby i 1910. Musikerne på egnen må på en eller anden måde have kendt en menuetmelodi. Ellers lærte søstrene først menuetten efter, at de begge var blevet gift med mænd fra Bjerregrav, Anders Pedersen Brøndum (1884-1950) og Laust Christian Christensen (f.1886). Kirstine Brøndum, der blev gift i 1914, fortalte: »Vi fik lært menuetten, fordi vores mænd kunne den«. På spørgsmålet, om den var svær at lære, svarede Kirstine Brøndum: »Ja det var den. Der var sådan et halvt trin, og der er nogen, der aldrig lærte den rigtigt« (7).

Menuetten blev i Bjerregrav altid spillet ved de private fester. Spillemanden var »Kræn Lassen«. Han havde også en søn ved samme navn, der fortsatte traditionen og dannede sit eget orkester, og de spillede begge menuetten til fest. Især var den gamle »Kræn Lassen« god til at spille den. »Han var en fin musiker«, siger Kirstine Brøndum (7). Det var også altid den gamle »Kræn Lassen«, Poul Lorenzen havde med, når han sammen med danserne tog ud for at opvise menuetten.

Poul Lorenzen indbød først et hold på fem par dansere fra Bjerregrav til at vise menuetten ved »Danske Folkedansere«s første landsstævne i Skan-

derborg i 1930 som før omtalt. Derefter deltog Bjerregravdanserne i en række folkedanserstævner, bl.a. Nordisk folkedanserstævne i København i 1931, Landsstævnet i Randers 1935 og Nordisk stævne i Ålborg 1937. Poul Lorenzen arrangerede også opvisninger ved bl.a. en af Rebildfesterne og ved dyrskuet på Bellahøj i 1938 i anledning af 150 året for stavnsbåndets løsning. Danserne var alle inviteret med gratis rejse og ophold. Det blev en stor oplevelse for danserne. Anders Pedersen Brøndum blev interviewet til radioen, og kongeparret overværede danseopvisningen (4). Menuetopvisningen blev omtalt i Landbrugsrådets bog »Landbrugsudstillingen 1938«: »Det var lutter ældre Mennesker fra Bjerregrav, der dansede til Bjerregravspillemanden Kræn Lassens Violin, og havde man paa Forhaand kunnet nære sine Tvivl om, hvordan det vilde gaa med en saa lille spinkel Repræsentation for Dans og Musik i det mægtige Friluftsteater, saa gjorde Bjerregravdanserne enhver Frygt til Skamme. Det viste sig her som altid, at det virkelige ægte og levende har en uimodstaaelig Magt til at gribe Mennesker af den mest forskelligartede Indstilling. De gjorde stormende Lykke« (8).

Bjerregravdanserne danser »Skotsk« ved »Danske Folkedansere«s landsstævne 1937 i Ålborg. Ved denne lejlighed dansede de i deres fineste tøj, som ellers kun blev brugt ved særlige lejligheder som bryllupper, sølvbryllupper og begravelser. Det var sorte kjoler for kvinderne og diplomat for mændene.

Ved de første opvisninger dansedes kun menuetten, men senere fik de af Jens P. Bugge lært en gammel »Skotsk«. Han var dengang den ældste danser, omkring 80 år, og var den eneste, der kunne den. Herefter havde de to danse på deres program, når de var ude at opvise. På et foto fra Nordisk folkedanserstævne i Ålborg i 1937 kan man se, at de dansede »Skotsk«.

Ved opvisningerne optrådte de i deres almindelige tøj, altså ikke i folke- dragt. Første gang i Skanderborg var de i deres almindelige søndagstøj, som var jakkesæt for mændene, men senere var de i deres fineste tøj, som ellers kun blev brugt ved særlige festlige lejligheder som bryllupper, sølvbryllupper og begravelser. Det var sorte kjoler for kvinderne og diplomat for mændene. Mette Christensen sagde: »Ved disse lejligheder dansede vi i vort bedste tøj, vi havde ikke fået nye kjoler til lejligheden, men det var det bedste, vi havde«. Mette Christensens kjole var syet af fru Siig i Hadsten af sort etamine, og »Kjolen var ikke slæbelang« (4).

Da Bjerregravdanserne opviste menuetten i 1930'erne, skete der en vis opblomstring af dansen i Bjerregrav, således at der ved bryllupper og sølvbryllupper kunne være en lang række dansere. I løbet af 1930'erne kom der dog mange nye familier til Bjerregrav, og heller ikke nok af den yngre generation fik den lært. Kirstine Brøndum fortalte, at der mange gange var dette problem: »Når der blev spillet op til menuetten, løb alle de andre ud af salen, og mange brød sig ikke om menuetten« (7).

Ingen af de interviewede huskede, hvornår menuetten sidste gang blev spillet til en privat fest. I 1937 blev den spillet til Ester Jensens bryllup, og den blev også blevet danset senere, men ikke senere end i 1942, hvor Peder Jacobsen døde. Han var altid fordanser i menuetten, og ingen informanter husker, at der har været andre fordansere (7).

Peder Jacobsen var født i 1872 og var gift med en søster til Anders Pedersen Brøndum, Madsine Jacobsen, der døde som 92-årig i 1972 (9). Han var enebarn og ejede en af de største af de gamle gårde i Bjerregrav. Han var en høj og kraftig mand, der dansede godt, og det gjorde Madsine Jacobsen også, hun dansede endda særlig flot. »Så han passede godt til pladsen« (4), som Mette Christensen udtrykte det.

Menuettens beskrivelse og udførelse

Poul Lorenzen skriver i »Hjemstavnsliv« i 1978: »Senere fandt man også menuetten levende ude øst for Randers. Trinnene er de samme som i Bjerregravmenuetten, og dansene ligner hinanden meget, men de er ikke helt ens, og melodierne er forskellige«.

Mærkeligt nok findes der ingen beskrivelse til menuetten fra Bjerregrav. Og da »Gamle Danse fra Randerseggen« (10) udkom i 1943, blev menuetten

fra Bjerregrav ikke nævnt med et ord; i stedet blev der trykt en beskrivelse fra Mellerup, nordøst for Randers. Heller ikke den gamle »Skotsk«, som de dansede i Bjerregrav, var med, men i stedet en dansebeskrivelse fra Hald.

Mette Christensen fortalte om medudgiveren af Randersheftet Søren Hornbæk: »Søren Hornbæk kom mange gange, når vi dansede skotsk og menuetten for at lure os af, hvad vi gjorde« (4). Og da Bjerregravdanserne senere så Randers folkedansere danse menuetten, følte Bjerregravdanserne, at Randers folkedanserne havde lavet dansen om. Selvfølgelig havde Mette Christensen ikke ret i, at Søren Hornbæk havde lavet menuetten om, men folkedanserne dansede i stedet menuetten fra Mellerup nordøst for Randers. I dag er det uforståeligt, at man ved udgivelsen af »Gamle Danse fra Randerseggen« ikke tog begge menuetterne med eller beskrev, hvad der var forskelligt i de to dansemåder, da både menuetten og »skotsk«en var så særprægede og centrale i egnsheftet. Havde man ikke ønsket at have to næsten ens danse med, kunne man jo have beskrevet forskellene. Heller ikke Poul Lorenzen har, så vidt jeg ved, givet nogen skriftlig beskrivelse af Bjerregravmenuetten.

En hel række ting adskiller dansemåden i Bjerregrav fra den trykte beskrivelse fra Mellerup. Ifølge beskrivelsen fra Mellerup blev der givet signal til første variation ved, at fordanseren kører hænderne rundt som i »Skomager dansen«; det gentager alle herrer, og efterfølgende giver alle herrer et klap (9). I Bjerregrav var det kun fordanseren Peder Jacobsen, der klappede i hænderne. Han gjorde det, når dansen startede, før første variation, og før slutvariationen skulle danses. Kirstine Brøndum fortalte mig, at der i Bjerregrav boede en smed Møller, som oprindeligt kom fra Hald; han rullede med hænderne, men det gjorde de øvrige mænd ikke (7). I byerne nordøst for Randers startede dansen ikke med et klap inden fordansen.

I Bjerregrav blev menuetten aldrig efterfulgt af en anden dans, hvilket var almindeligt i byerne nordøst for Bjerregrav. Menuetten afsluttedes med, at parrene gjorde en kompliment for hinanden, og så var dansen slut (4) (7).

Første variation udførtes også lidt forskelligt i forhold til optegnelsen fra de østlige byer, hvor parrene giver højre hånd og danser et menuettrin med solen, et mod solen, hvorefter man slipper med front mod egen danser. I Bjerregrav skulle første trin afsluttes sidelæns med front mod partneren, og i slutfiguren dansedes ikke »mave mod mave« som Mette Christensen sagde, men man dansede ind venstre skulder mod partnerens venstre skulder. Man havde heller ikke fat i partnerens hånd, men løftede hånden knyttet op (4). Det ses også tydeligt på et fotografi fra 1930, at når parrene bytter række, vender de venstre skulder frem, altså ansigtet mod egen partner, næsten som i »Mollektiv« fra Ærø (11). Et andet vigtigt punkt i menuetten var, hvordan menuetten rytmisskiftet blev danset. Jeg vidste fra mine meddelere

fra Støvring, at de der ikke lavede noget vug eller knæk i menuettrinnet (12). I »Gamle Danse fra Randerseggen« beskrives menuettrinnet således: »Et Menuettrin gaar over 2 Takter. Der tælles 3 i Takten eller 6 paa hvert Menuettrin. Paa 2 og 6 er der intet Fodskifte, men et lille Knæk eller Dvælen« (9). Dette er i folkedansereforeninger blevet til en markering, med et knæk eller dvælen. I Støvring gjorde danserne mig opmærksom på, at det gjorde de ikke, og de havde heller aldrig set den ældre generation gøre det. De stod derimod stille på takt 2 og 6 i dansen (11).

Ester Jensen huskede dansen som adstadig, monoton og stille og syntes, at de egentlig dansede lidt stift. Der var ingen kniks eller knæk, og dansen var slet ikke vuggende. Jeg forsøgte at vise forskellen på, hvad folkedansere gør i dag, og hvad jeg havde set i Støvring. Og hun understregede, at det var helt uden knæk eller dvælen på 2 og 6 i takten, og karakteren i dansen lignede dansen, jeg havde set i Støvring (6). Også Mette Christensen viste jeg menuetten med og uden knæk. Da hun så menuetten danset med markeringer, sagde hun: »Nej, nej – sådan er det ikke. Det skal være glidende, det skal hele tiden være glidende, det glemmer man aldrig« (4). Kirstine Brøndum sagde om dansen: »Man gik glidende og brugte små bevægelser« (7).

I dag spilles i folkedansereforeninger to menuetter i »Gamle Danse fra Randerseggen« som potpourri, altså i forlængelse af hinanden. I Randersheftet står: »Sædvanligvis benyttes de 2 Menuetmelodier, saaledes at man begynder med Niels Kraghs Menuet og fortsætter med den anden Menuetmelodi« (9). Den anden melodi er Bjerregravmenuetten. Det har i Bjerregrav været utænkeligt først at spille »Niels Kraghs Menuet« og derefter Bjerregravmenuetten. Bjerregravmenuetten er optegnet efter »Kræn Lassen«, og det var denne melodi, Bjerregravfolkene kendte. I et brev dateret 29.9.1930 sendte Poul Lorenzen Bjerregravmenuetten til Alfred Weng fra »Foreningen til Folkedansens Fremme«: »Men jeg gør opmærksom på, at denne Melodi er knyttet til Bjerregrav. Til Menuetten fra Egnen ved Mellerup og Hald (hvor også Dansen er anderledes) hører en helt anden Melodi, som bør spilles til *den* Egns Dans og kan næppe være vanskelig at fremskaffe« (13).

Menuetten i Mellerup og Støvring

I byerne Mellerup og Støvring nordøst for Randers tæt ved Randers fjord har menuetten holdt sig længst levende, men den har også været danset i de nærmeste omliggende byer Albæk, Lindbjerg og i Hald, og også i området på den anden side af Randers fjord og et stykke ud i Nørre Djursland.

I 1915 besøgte Hakon Grüner-Nielsen den 80-årige spillemand Munk i Fjellerup i Nørre Djursland, som indspillede »Skaberens Monnevet« på fo-

nograf (14), og ved samme lejlighed transskriberede Grüner-Nielsen melodien (15). Spillemanden fortalte, at samme menuetmelodi også blev brugt på Randerseggen. I Nørre Djursland skulle man i Allingåbro ved håndværkerforeningens fester så sent som i 1932-33 have danset menuet (16).

Menuettens brug i Mellerup og Støvring

Det er i Mellerup og Støvring, at menuettraditionen i nyere tid har været stærkest og længst levende.

Albert Kjærgaard var født i 1884 og levede hele sin barndom og ungdom i Mellerup. Han siger i en samtale med mig i 1980, at menuetten altid blev spillet en gang eller to, når de unge eller de ældre afholdt bal. De ældre, det vil sige de gifte, havde et årligt bal, hvor de dansede i to dage, og der blev menuetten altid danset, men den blev også danset, når de unge havde bal.

Alle de unge i Mellerup kunne dengang danse menuetten, men mange gange kom der unge udefra til ballerne, som ikke kunne menuetten. Albert Kjærgaard har ofte oplevet, at de fremmede udefra har forsøgt at sabotere dansen ved at klappe i hænderne for at overdøve musikken. Men musikerne i Mellerup var lige så interesserede i, at dansen blev spillet til ende: »Det fik vi altid gjort og sluttede den af på den rigtige måde med »Kræn Skippers Firetur« (17). »Den fulgte altid efter når den var rigtig. Det kunne vi unge knap nok klare, så dansede vi en vals. Det var »Kalkmandens Vals««. Albert Kjærgaard fik »Kræn Skippers Firetur« lært, men mange af de unge dansede vals ud i salen til fireturen, som var en valsemelodi. De ældre dansede altid »Kræn Skippers Firetur« efter menuetten. Albert Kjærgaard oplevede, at »Fireturen« helt forsvandt, og i stedet spillede musikerne »Kalkmandens Vals« (16).

I nogle kredse verserende der en historie om, at det var forbudt bønderne at danse menuet, og at man derfor havde en »kaldemand« til at afbryde, hvis der kom fint besøg, hvorefter menuetten omgående gik over i »Kaldemandens vals« (»Kalkmandens vals«), dette har jeg dog ikke kunnet finde nogen dokumentation for.

Det har derimod været en gammel tradition på egnen at afslutte menuetten med en »Firetur«, og Kræn Skippers Firetur var kun en af de mange fireturmeliolier, som har været brugt. I 1891 og 1892 nedskrev Evald Tang Kristensen to optegnelser fra området nord og nordvest for Mellerup. Begge er beskrivelser af andenbryllupsdagen, hvor ungarlerne skulle gemme brudgommen for mændene, og brudepiger og piger skulle gemme bruden for konerne. »Når de var fundne, dansedes der en gammelmandsvals (eller monnevet eller firetur) ude på agrene, og så var parret ude af de unges lag« (18). Denne optegnelse er fra Gassum. Den anden er fra Tørring ved

Øster Tørslev. Der dansede de også ude i de fri på andenbryllupsdagen: »Musikanterne spillede op og gik foran, til de kom ud på en jævn grøn plads, der stillede folkene så an i en lang række, og så fik de en rundenom (der ikke varede længe) dernæst en monnevet...Dernæst dansedes en firetur, og så skulle brudeparret danses af lavet« (18).

I samme optegnelse fra Tørring ved Øster Tørslev fortælles det: »Under den (monnevetten) fik de en dram af flasken, som de drak af, mens de dandsede, og lod sådan gå hele raden igjennem« (18). Det samme havde Albert Kjærgaard oplevet som dreng: Når de gamle dansede menuet, gik der en flaske brændevin fra hånd til hånd i mandsrækken. Hver drak en mundfuld, imedens han dansede, og sendte så flasken videre til den næste herre. Damerne drak ikke brændevin. Denne skik var dog hørt op, før Albert Kjærgaard fik lært menuetten og kom med til ballerne i Mellerup. I Bjerregrav fortælles, at det ligefrem var en cognacflaske, skafferen bragte ind midt under dansen, og som alle mændene tog en mundfuld af under dansen.

Albert Kjærgaard fortalte: »Menuetten lærte jeg af en gammel kone der hed« »Bert Kathrin«, Birthe Jensen (d. 1935) »Hendes familie var fattig, og hun boede i et lille hus ved Mellerup kirke, hvor de kun havde en lille stue på ca. ti kvadratmeter. Hun havde en søn og havde der desuden samlet en tre-fire jævnaldrende drenge på en 15-16 år, deriblandt Albert Kjærgaard. »Og så sagde hun: »No ska I si på birnene« »Og så trak hun hinne skjorter op. Det var ikke suer tit det passerede dengang at der var nogen der fik birnene å si. Så kunne vi si hvordan vi skulle træje« (16). Imedens sang de dansende. Menuetten kunne godt læres til »Forgangen nat vor sultne kat«, selvom den ikke havde noget med de egentlige menuetmelodier at gøre. Albert Kjærgaard havde engang været udsat for at danse menuetten ved en maskerade, hvor alle de dansende sang »Forgangen nat«.

Menuetmelodierne

I tidligere tid har der været brugt et utal af forskellige menuetmelodier, og langt op i forrige århundrede var menuetten så yndet en dans, at mange af spillemændene fra Ommersyssel (området der ligger nord for Randers by) komponerede nye menuetter. En af de menuetter, der særligt slog igennem i slutningen af forrige århundrede og begyndelsen af dette, var »Niels Kraghs Menuet«. Den blev meget yndet i alle byerne nord for Randers, og den betød fornyelse og fortrængte mange af de ældre menuetmelodier. Niels Kragh var født i Hald i 1841 og døde samme sted i 1914, og hvornår Niels Kragh komponerede sin menuet, vides ikke med bestemthed. Niels Kragh lærte at spille violin som tiårig af sin far og senere også at blæse basun. Han aftjente værnepligten ved hestegarden 1864-66 i København og vendte

derefter hjem og var gårdmand og spillemand. Han var nok mest det sidste. Niels Kraghs virkefelt som spillemand var egnen mellem Randers og Mariager fjord. Det er sandsynligvis i perioden efter militærtjenesten, at han har komponeret den melodi, der senere blev kendt på egnen som »Niels Kraghs Menuet« (19).

Et stort antal af egnens andre spillemænd har i slutningen af forrige århundrede komponeret menuetmelodier, da dansen på det tidspunkt stadig var meget levende på egnen. Der kan nævnes kompositioner af Chr. Pedersen Greve, Albæk; Søren Christiansen, Assens; Daniel Pedersen, Harridslev; Jens Gallevang, der var regimentsmusiker og spillemand i Støvring (f. 1866); P. Christian Gassum og Søren Hougaard i Mellerup (1866-1950) (20).

Grüner-Nielsen havde i 1932 gjort Andreas Otterstrøm, medstifteren af »Foreningen til Folkedansens Fremme«, opmærksom på, at der var en Aage Sørensen i Mellerup, der kunne nogle menuetmelodier (21). Andreas Otterstrøm lod opgaven gå videre til Poul Lorenzen, som i 1935 sørgede for, at der blev optegnet tre menuetter efter Aage Sørensen i Mellerup. Spillemanden Søren Hougaard, Mellerup, spillede, og lærer J. V. Jensen fra Støvring nedskrev melodierne. De tre menuetter var »Kræn Gassums -«, »Jens Galle-

Menuetto *af S. Hougaard (Mellerup)*

På Randersegnen, hvor menuettraditionen var levende, blev spillemændene ved at skabe nye melodier. Her et eksempel på en nyere menuet komponeret af Søren Hougaard (1866-1950), Mellerup. Han var en af sognets sidste musikere, der spillede menuet.

»Skaberens Menuet« har været meget brugt på Randerseggen, og i 1915 indspillede H. Grüner-Nielsen »Skaberens Monnevet« i Fjellerup i Nørre Djursland med spillemand Munk. Melodien kan føres tilbage til 1700-tallets slutning og findes trykt i hofmusiker Schall's »Arier og Viser 1790« med tekst af Jens Baggesen »Skaberen skuede den nyskabte Klode« fra 1786.

vangs -« og »Skaberens Menuet«. Der opstod en smule usikkerhed i forbindelse med nedskrivningen af melodierne, og der blev derfor sendt bud efter musikdirektør J. V. Pedersen fra Kristrup, der kom til Mellerup for at rette de småfejl, der kunne være opstået ved nedskrivningerne.

I Mellerup sagde Aage Sørensen i 1935, at: »Skaberens Menuet danses her endnu og er meget yndet. Derimod kendes Jens Gallevangs ikke meget, skønt den er saa smuk« (22).

»Skaberens Menuet« kan føres tilbage til 1700-tallets slutning. Melodien findes hos hofmusikeren Schall, og en tekst er skrevet af Jens Baggesen: »Skaberen skuede den nyskabte Klode«. Melodien findes endvidere nedskrevet som Menuet (uden navn) i Erik Jensens nodebog, Boes 1790 (23).

Musikerne

I ovenstående afsnit er allerede nævnt en række musikere, der komponerede menuetmelodier.

Niels Kragh fra Hald (1841-1914) huskes af Albert Kjærgaard som en kraftig mand, der, når han kom til Mellerup, altid blæste på basun. Albert Kjærgaard var som barn mest optaget af at se på ham, når han blæste, for så »blæste han jo både kinder og det hele op« (16).

Musikerne på Albert Kjærgaards tid var to meget dygtige brødre P. Christian Gassum og Søren Hougaard fra Mellerup. De havde en lille ejendom og tjente lidt ekstra ved musikken. P. Christian Gassum spillede første violin og Søren Hougaard anden violin. P. Christian Gassum brugte kroppen så

meget, når han spillede, at sveden drev ned af ansigtet hele aftenen og natten igennem. Nogen gange havde de som trediemand skomager Anders Peder fra Tvede, der blæste kornet (16).

I Støvring var der i tidligere tid som allerede nævnt en spillemand ved navn Jens Gallevang. Og i begyndelsen af dette århundrede blev den lokale spillemand Peder Sørensen Poulsen (f. 1861) kaldt for »Standhaftig Pier« og hans kone Karen Marie Boldsen (f. 1866) for »Himmel Karen«. Grunden til disse navne var, at konen altid sagde, inden manden skulle ud at spille: »Kan du nu være standhaftig, Per« – han skulle holde sig fra brændevinen. Spillemandens kone blev lidt religiøs på sine ældre dage og derfor kaldt for »Himmel Karen« (24).

Da vi optog menuetten på video i 1980 i Støvring forsamlingshus, var det tømremester Jens Sloth fra Dalbyovre, der spillede. Han havde ikke spillet violin siden slutningen af 1950'erne, men satte strenge på sin violin og spil-

Tømremester Jens Sloth, Dalbyovre, spiller »Monnevetten« i forbindelse med videooptagelser i Støvring forsamlingshus 1980. Han var på det tidspunkt den sidste musiker, der havde spillet menuet ved de private fester i Støvring og Mellerup.

lede ved optagelserne. Han spillede forbløffende rent og godt, selvom han ikke havde spillet til dans i mere end 20 år. Jens Sloth var på det tidspunkt den sidste, der var tilbage, som havde spillet menuetten i tradition.

Jens Sloth var født i Højbjerg ved Kjellerup, men startede allerede i begyndelsen af 1930'erne med at spille sammen med musikere fra Randers-egnen. På det tidspunkt kunne det være et hårdt job at spille til dans, mange gange startede de kl. 20 og fortsatte til kl. fire med en halv times pause kl. 24. I 1930'erne var der virkelig mange, der dansede menuet i Støvring og i Mellerup, og det fortsatte i fyrrerne. Rækkerne var altid fulde, det vil sige med en 25-30 par. I Støvring var det altid lærer Jensen, der var fordanser, før ham var det sognefoged Niels Due, og i Mellerup var det Jens Peter Hoe. Jens Sloth, der har spillet i hver eneste forsamlingshus i hele Ommersyssel, fortalte, at det undrede ham, at han ikke andre steder end i Støvring og Mellerup var blevet opfordret til at spille menuet, og aldrig hverken i Hald eller i Bjerregrav, hvor han ofte har spillet til bal eller private fester (25).

Menuetten forsvinder på Randersegnen

Da Albert Kjærgaard rejste fra Mellerup i 1910, dansede hele ungdommen menuet der, men da han flyttede til Hald i 1919, var der kun en tre-fire par der, som kunne danse menuetten. I Hald prøvede man på at få den lært til flere, og man forsøgte ved at samle nogle af de ældre. Albert Kjærgaards kone var også med, hun var fra Mors og skulle også have den lært. Men som Albert Kjærgaard sagde: »Den er ikke så nem at lære« (16). Der blev ikke flere, der kunne danse den, så den blev aldrig mere danset ved festerne i Hald. I gammel tid skulle den have været danset ligeså meget i Hald som i Mellerup og Støvring, men det var en generation før, Albert Kjærgaard kom til Hald.

Inge Bonde Jensen, der er født i Lindbjerg ved Støvring, har kendt menuetten fra hun var barn ved juletræsfesterne i Lindbjerg forsamlingshus. Der var det sådan, at efter børnene havde gået om juletræ og leget, skulle de gamle danse »Monnevet«. Det så stilfuldt ud, når de gamle stillede op i to rækker i deres sorte tøj. Mange gange fortsatte mændene med at ryge langpipe, medens de dansede, og først til sidst i dansen stak de pibespidsen ind i et knaphul i jakken, for at de til slut kunne danse en vals.

Inge Bonde Jensen fik selv lært menuetten af en faster, som også ledede folkedans. Men der blev ikke undervist i menuet i Mellerup i tyverne. Inges forældre var med til folkedans i 1923, og da blev der ikke undervist i menuet, da det var en dans, man kunne ligesom rheinländer eller vals. Først i løbet af 1930'erne, begyndte folkedanserelederne at undervise i menuet.

I tyverne og begyndelsen af trediverne kom Inge Bonde Jensen med til

flere fester i Mellerup forsamlingshus, hvor den altid blev danset. Det var også der, hun fik sin første store oplevelse ved at danse menuet. Det var en aften, hvor hun dansede mellem Signe Gedsted og hendes faster, der begge havde lange sorte nederdele på. Her fik hun en meget stor danseoplevelse og følte, at hun mærkede menuettens rytme.

I 1937 blev Inge gift med Sigurd Bonde Jensen og flyttede til Støvring, og her blev der også danset menuet »så det klodsede« af de ældre, når de var til bryllupper eller sølvbryllupper i forsamlingshuset eller »salen«, som den mest blev kaldt der.

Omkring 1940 var der en hel del unge, der ikke kunne menuetten. De syntes det var en skam, at der var så mange, der ikke kunne den, og Inge tilbød derfor, at hun godt ville lære dem den. Det gik også godt første aften, de var sammen. For »trinnene kan man godt lære, hvis man får lidt undervisning«, siger Inge Bonde, »men rytmen – jeg kan ikke sige, hvad man ellers skal kalde det, jeg tror nok, man skal danse den i mange år, før man kan lide menuetten« (11). Flere par fik lært menuetten, og den blev danset i fyrreterne og halvtredserne til familiefesterne. Der var gode orkestre, der altid spillede den. Den sidste gang, den blev danset ved en privat fest, var til Inge Bonde Jensens forældres guldbryllup i 1962 (11).

I slutningen af 1970'erne fik Folkemusikhuset i Hogager en henvendelse fra Bent Knudsen, der var opvokset i Hald. Han opfordrede Folkemusikhuset til at besøge Albert Kjærgaard. Det blev Gitta Birkefeldt Møller fra Højbjerg ved Århus, der blev sat på opgaven. Gitta B. Møller var iøvrigt også interesseret i at komme i forbindelse med andre, der endnu kunne danse menuetten, og blev henvist til Sigurd og Inge Bonde Jensen i Støvring. Det udviklede sig til et samarbejde, hvor nogle par fra Støvring kom til Gitta B. Møllers dansehold i Århus for at vise menuetten, og Århusdanserne blev inviteret på besøg i Støvring til et arrangement i forsamlingshuset. Senere fik jeg, Spillemandsmuseet i Rebild og Dansk Folkemindesamling, forbindelse til Albert Kjærgaard, Sigurd og Inge Bonde Jensen og de øvrige dansere i Støvring. I 1980 blev det muligt for Dansk Folkemindesamling at få indspillet menuetten på video. Det var tømremester Jens Sloth, Dalbyovre, der spillede menuetten, og fem par dansede.

Igen skete der en lille opblomstring af menuetten i Støvring, og den er blevet danset ved nogle få privatfester, hvor der var ca. fem par. Men et af problemerne var nu, at orkestre, der i 1950'erne bestod af violin, klaver og en trommeslager, og som sagtens kunne spille menuetten, nu er blevet skiftet ud med en mand, der spiller el-orgel. »Det er ikke det samme at danse menuet til el-orgel som til en violin«, siger Inge Bonde Jensen. Opblomstringen fortsatte til midten af 1980'erne, hvor Inge Bonde Jensen pludselig grundet sygdom blev forhindret i at danse. Siden har menuetten ikke været

Der dances »Monnevet« i Støvring forsamlingshus i 1980. Første par fordanserne Inge og Sigurd Bonde Jensen, andet par Signe og Christen Yde, han var landsbyens oldermann.

danset til private fester i Støvring. Inger og Sigurd Bonde Jensen havde i mange år været fordansere i menuetten.

Afrunding om Randersmenuetten

Undersøgelsen af den folkelige menuettradition på Randersegnen har vist, at der har været helt tydelige forskelle på dansefigurerne i menuetten i de to områder, byerne Bjerregrav og Mellerup, som ligger blot ca. 20 km fra hinanden. Det har også vist sig, at traditionen med at danse vals efter menuetten er forholdsvis ny, idet man i Bjerregrav altid sluttede med en kompliment, og i byerne nordøst for Randers i ældre tid altid dansede en firetur til slut. Det er endvidere vist, at den i »Gamle Danse fra Randersegnen« optegnede menuets trinbeskrivelse ser ud til at være i overensstemmelse med den måde den blev danset på i Støvring. Dog var danserytmen anderledes hos alle informanter end hos dansere i folkedanserbevægelsen.

En af grundene til, at traditionen er velbevaret i området mellem Randers og Mariager fjord, kan vel være, at de velhavende bønder på denne egn har været konservative og haft sans for og interesse i at vedligeholde og bruge deres særprægede dans. For godt hundrede år siden skrev Evald Tang Kristensen, at man i Østjylland ikke måtte vente sig at få synderligt ud af samleriet, men »I Himmerland og Egnen nord for Randers har visse gamle Skikke og Sædvaner holdt sig mærkelig tro ned mod vor Tid, da det er gammeldags af det ny meget upaavirkede Egne, netop fordi man ser saare mistænkeligt paa alt fremmed og alt nyt« (26).

Mollevitten fra Ærø

Ellen og Hakon Grüner-Nielsens indsamlingsrejse til Ærø i 1918

Indsamlingen af folkedanse på Ærø har i stor udstrækning været centreret om Rise sogn midt på øen, hvor de gamle dansetraditioner har været bedst bevaret. Endvidere har gårdejer og spillemand Hans Andersen Hansen (1861-1953), Rise, og hans familie spillet en central rolle ved danseindsamlingen på Ærø. Hans Andersen Hansen havde i sin tidligste ungdom fået sin musikuddannelse hos musiker Boldtmann i Vestergade i Ærøskøbing, og han blev selv en meget dygtig og benyttet spillemand på Ærø samt en søgt musiklærer (27).

Første gang øen blev besøgt af folkemusik- og folkedanseindsamlere var i 1918, hvor fru Ellen og arkivar Hakon Grüner-Nielsen i august-september foretog en længere indsamlingsrejse, der startede på Reersø, gik til Tåsinge, Drejø og derfra til Ærø og sluttede på Fanø. På rejsen var Ellen Grüner-Nielsen danseoptegner og Hakon Grüner-Nielsen var musiketnolog. Ellen Grüner-Nielsen havde siden 1907 været medlem af »Foreningen til Folkedansens Fremme« (FFF), Danmarks ældste folkedanserforening, hvis formål også var at indsamle folkedanse. Hun blev tidligt valgt ind i foreningens styrelse og arkivkommission. Foreningens tætte samarbejde med Grüner-Nielsen har uden tvivl haft betydning for, at FFFs arkiv i 1915 kom til at indgå i Dansk Folkemindesamling.

På Ærø mødte Ellen Grüner-Nielsen mollevitten, som var ærøboernes folkelige navn for menuet, og hun blev den første danske optegner, der forsøgte at beskrive en menuet fra folketraditionen. I en renskrift af optegnelserne fra 1918 fortæller Ellen Grüner-Nielsen om indsamlingen på Ærø: »Her var vi saa heldige at begynde i St. Rise og blev vist til Gaardm. Hans Andersen, c. 60 Aar, som viste sig at være en af de allerbedste Kilder, vi

*Ellen Grüner-Nielsen
var den første, der
beskrev den folkelige
menuet på Ærø.
Foto 1918.*

kunde faa. Baade han og Konen hjalp os; hun dansede med mig, han spillede, og min Mand optegnede Melodierne, som ikke fandtes nedskrevne, men nu altsaa er i D.F.S. – Jeg var hos dem i hvert Fald 3 Gange, Eftermd. el. Aften og maatte ogsaa gaa forgæves et Par Gange, naar de klippede Faar eller havde travlt med andet. En aften maatte jeg cykle alene de 3/4 Mil tilbage til Ærøskøbing i Bælgmørke ad Veje, jeg ikke rigtig kendte og som var alt andet end snorlige, og det var sent, for jeg havde ventet, min Mand skulde naa at hente mig...«. De øvrige steder på øen hvor Ellen og Hakon Grüner-Nielsen indsamlede, fik de at vide: »at det var i St. Rise at de kunde de gamle Danse« (28).

Det blev til godt 20 danse Ellen Grüner-Nielsen optegnede, og en mængde danse, der blev nævnt, og omtrent lige så mange melodier optegnede Hakon Grüner-Nielsen efter Hans Andersen Hansen.

Mollevitten var slet ikke så let at optegne: »Jeg maatte bruge en Mængde Tid for at optegne den, det kan muligvis gøres meget simplere og mere over-skueligt«. Ellen Grüner-Nielsen mente, at det måske skyldtes, at hun ikke selv kunne danse menuetten som den lærtes i danseskolerne. Da Ellen Grüner-Nielsen optegnede dansen, måtte hun danse med hustruen, imedens Hans Andersen Hansen spillede til. »En enkelt Gang viste de mig den nok (min Mand spillede) og de dansede begge to med meget Gratie (han i Træsko), men der var saa mange Trin at passe paa, at jeg ikke fik noget rigtig Overblik. Trinnene syntes jeg selv jeg gjorde fuldstændig som de, men der var formodentlig en Nuance i *Takten* eller *Bevægelsen*, der var anderledes; de sagde hele Tiden, jeg havde ikke »det rigtige Tridt« (27).

Ud over mollevitten optegnede Ellen Grüner Nielsen en »Fordans«, der i gammel tid blev danset efter mollevitten, når »de skulde have en rigtig rask en«. »De svingede med deres Dame, saa gik de i Kæde til den næste Dame, og hver Dame skulde saa kysse Musikanteren og ogsaa sin Herre saadan gik det Raden rundt« (27). Beskrivelsen her er efter Ellen Pedersen, der var over 80 år i 1918. Sandsynligvis er det beskrivelsen til en polskdans eller fordansen fra en polskdans. I slutningen af 1700-tallet var det almindeligt at danse polskdans efter menuet. Denne tradition har levet videre idag i enkelte dele af de svensktalende områder af Østerbotten i Finland.

Tidligere havde der ogsaa været en dans, der blev kaldt »Mollevit 3«. Hans Andersen huskede, at den blev danset i hans tidligste barndom i slutningen af 1860'erne, men da han startede med at spille ude i 1870, var den gået af brug, og han huskede heller ikke musikken til dansen. Ellen og Rasmus Pedersen (f. henholdsvis ca. 1835 og 1828) erindrede, at det var en rækkedans, hvor hver herre havde to damer. Den blev danset efter samme princip som »Kedelflikkeren«, hvor herren har to damer. Den øverste herre med en dame i hver hånd var vendt mod en anden herre og hans damer. Efter at parrene havde danset sammen, kædede de videre til næste par og således rækken igennem. Da Ellen og Rasmus Pedersen var unge, var der kun få, der kunne »Mollevit 3« (29).

Bryllupsmollevitten

I sidste halvdel af 1800-tallet blev der lagt stor vægt på, at brudeparret kunne danse mollevit inden deres bryllup, da mollevitten hørte til de ceremonielle danse ved øens bryllupper. Dansen foregik gerne i en storstue efter middagen; når stuen var ryddet, gjorde spillemændene klar og tog plads i et hjørne af stuen. Kort tid herefter lød tonerne til en mollevit. Brudeparret blev nu ført ind i storstuen med forloverne og to nærtbeslægtede kvinder. Forloverne var tit brudeparrets fædre og i så tilfælde var det brudeparrets

forældre, der dansede med ved brudeparrets første dans. Brudemollevitten blev danset af tre par med brudeparret i midten og havde i allerhøjeste grad bryllupsgæsternes opmærksomhed. Mollevit afløstes af mollevit. Enhver ung eller gammel skulle danse med brudeparret, derfor måtte de enkelte mollevitter ikke være for lange. I flere optegnelser fortælles det dog, at det var brudeparret, der dansede den første dans alene.

Senere på aftenen blev bruden trukket med ind i et andet værelse, hvor pigerne tog brudekronen af håret, og konerne gav hende konernes hovedtøj på med sorte bånd. Imedens bruden fik konernes hovedtøj på, skulle brudgommen holde sig klar til at give konen det første kys, »Konekysset« (30).

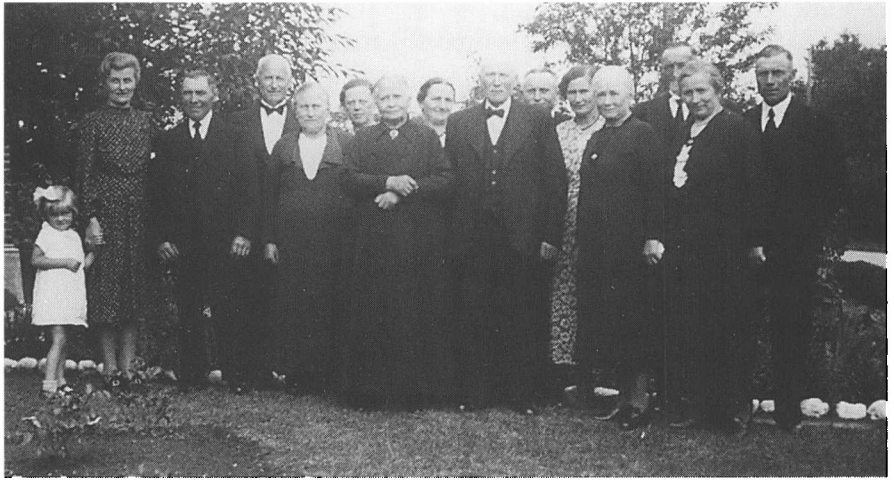
Der findes en lignende beskrivelse fra 1834. I den nævnes der dog ikke, hvilken dans der blev brugt, men efter beskrivelsen har det sandsynligvis været en menuet: »Naar Dandsen begynder tager Pigerne Bruden imellem sig, og dandse med hende. Konerne, der ere udenfor denne Dands søge nu at faa Bruden imellem sig, hvilket ogsaa efter nogen Kamp lykkes. Derpaa føres Bruden ind i et andet Værelse. Man tager Kronen af hendes Hoved og paasætter hende Konehue.« »Naar denne Forandring i Pynten foregaaer, da advares Brudgommen, at han maa passe paa at faae et Kys under Konehuen før Gjordemoderen faaer det, hvorfor man seer ham ved Døren at afvente det gunstige Øjeblik til at annamme sit Kys: Kommer Gjordemoderen (Pyn-tekonen) ham i Forkjøbet, da bliver han til Latter« (31).

Det var ikke kun ved bryllupper, mollevitten havde ceremoniel betydning, men også efter fastelavnsridning, som afsluttedes med spisning og dans. Denne beskrivelse ses fra ca. 1900: »Første Dans – Menuet, Ærøboernes Yndlingsdans – blev danset af Kongen og Dronningen ene. I anden Dans – Vals – deltog Tjenere og Forridere. – Herefter kunde alle der havde Lyst, danse« (32).

I slutningen af 1800-tallet blev brudemenuetten erstattet af brudevalsen, en skik, der efterhånden bredte sig til hele landet. På Ærø blev der brugt lidt forskellige melodier. Hans Andersen Hansen spillede altid en vals, som blev kaldt »Kirstens Vals«. Valsen var komponeret af musiker Therkel Christensen Therkelsen fra Gåsten i Rise, i anledning af datteren Kirsten Therkelsens bryllup med Christen Christensen (33).

Selvom mollevitten i begyndelsen af 1900-tallet ikke længere var en ceremoniel dans ved bryllupperne, blev den ved at have høj status. Den blev danset ved alle de store fester i Rise sogn. Og ved de store bryllupper blev den danset et stykke tid efter brudevalsen og blev ved med at være et af højdepunkterne ved bryllupperne.

Mollevitten blev danset i 1930'erne, bl.a. ved kroejerens søns bryllup i Dunkær i 1934 og ved kroparrets eget sølvbryllup i 1935 (34). I 1930'erne og 1940'erne var det især de ældre, der dansede mollevit, og det var be-

Hans Andersen Hansens børn og svigerbørn var ivrige dansere og kunne alle danse mollevitten. Familien er her fotograferet i anledning af Anne og Hans Andersen Hansens diamanbryllup den 21.7.1941. Fra højre: Christian Helman (svigersøn), Anne Helman (datter), Jens Thomsen Larsen (svigersøn), Marie Andersen (datter gift med Marinus Andersen), Hansine Larsen (datter g. m. Jens Thomsen Larsen), Anders Bernt Hansen (søn), Hans Andersen Hansen, Signe Hansen (svigerdatter g. m. A. B. Hansen), Anne Hansen (Anders Hansens hustru), Cecilie Hansen (svigerdatter g. m. Jens Hansen), Grethe Groth (datter), Jens Hansen (søn), Rasmus Groth (svigersøn), Cecilie Andersen (datter) med datteren Elisabeth.

stemte familier, der var gode til at danse den. Især to familier holdt dansen i live: Rugagergaardfamilien og Hans Andersen Hansens familie, hvor alle børnene var utrolig gode til at danse mollevit, og ofte var det Hans Andersen Hansens søn Jens Hansen (1887-1968), der var købmand i Ærøskøbing, der var fordanser (35).

Ane Marie Kjellerups indsamlingsrejser 1939-40

Godt 20 år efter Ellen og Hakon Grüner-Nielsens indsamlingsrejse til Ærø opsøgte Ane Marie Kjellerup, Nyborg, i 1939-40 øen for at optegne gamle ærøske danse. Ane Marie Kjellerup havde næppe læst Ellen Grüner-Nielsens opfordring fra et renskrift af den første indsamling, hvor hun skriver: »Mange af Dansene (på Ærø) var saa svære at en Efterindsamling, saadan som F.F.F's Indsamlere senere har indført (med at komme flere Aar i Træk)

kunde have været i høj Grad ønskelig; men maaske kan det gøres endnu (1930)« (27).

Ane Marie Kjellerup havde en praktisk og teoretisk uddannelse som danselærerinde fra Paul Petersens danseskole i København og havde desuden musikalsk indsigt (36). Hun fik tidligt forbindelse med folkedanserbevægelsen, og hendes egentlige folkedanseindsamling startede med nogle enkelte fynske danse, som hun optegnede forskellige steder på Fyn, men på en tur til Hindsholm i 1933 fik hun en fin samling danse, der blev grundlaget for hendes øvrige indsamlingsarbejde. Det var også gennem et bekendtskab i Hindsholm, hun fik kontakt med spillemændene og danserne på Tåsinge, de samme som Ellen og Hakon Grüner-Nielsen 15 år tidligere havde indsamlet hos, og som derfor forholdsvis let kunne genopfriske deres gamle danse (11).

Forbindelsen til danserne og spillemand Hans Andersen Hansen på Ærø blev skabt gennem Ane Marie Kjellerups gode veninde, som var opvokset på øen. Hun fik fat i Hans Andersen Hansen og fire ældre par, der stillede sig til rådighed for Ane Marie Kjellerup i Dunkær i Rise. De var alle ualmindeligt gode dansere, der stadig brugte dansene, når de var sammen til festerne i Rise sogn. Venindens gode kontakt til lokalbefolkningen fik stor betydning. Ane Marie Kjellerup havde den fornemmelse, at havde hun ikke haft hendes hjælp, var indsamlingen ikke lykkedes så let, da det slet ikke var så let at komme ind på livet af ærøboerne (37). Ane Marie Kjellerup optegnede ni danse på Ærø, som hun publicerede i »Gamle Danse fra Fyn og Øerne« 1941.

Blandt dansene var mollevitten, »Kontra med Molleвит« og »Den med gabet i«. De to sidste var kvadrilledanse med menuet i sidste repetition, som ærøboerne kalder »Halv Molleвит«. Kun fra Bornholm kendes der en optegnelse af »Kontra Molleвет«, en kvadrilledans, der på samme måde har indlagt en menuet i sidste afdeling. Denne dansetype kendes i Europa fra sidste halvdel af 1700-tallet.

Ane Marie Kjellerup formåede med stor dygtighed at få styr på molleвитens forskellige trin, figurer og dansens forløb og de to kvadriller med menuet, som slet ikke var så lette at optegne. Og som den første kunne hun præsentere en beskrivelse af en folkelig menuet på tryk i »Gamle Danse fra Fyn og Øerne«.

Svend Clemmensen og Hans Nielsens indsamlingsrejse til Ærø i 1948

Da første oplag af »Gamle Danse fra Fyn og Øerne« var udsolgt og skulle genudgives i 1949, ønskede »Foreningen til Folkedansens Fremme« at revi-

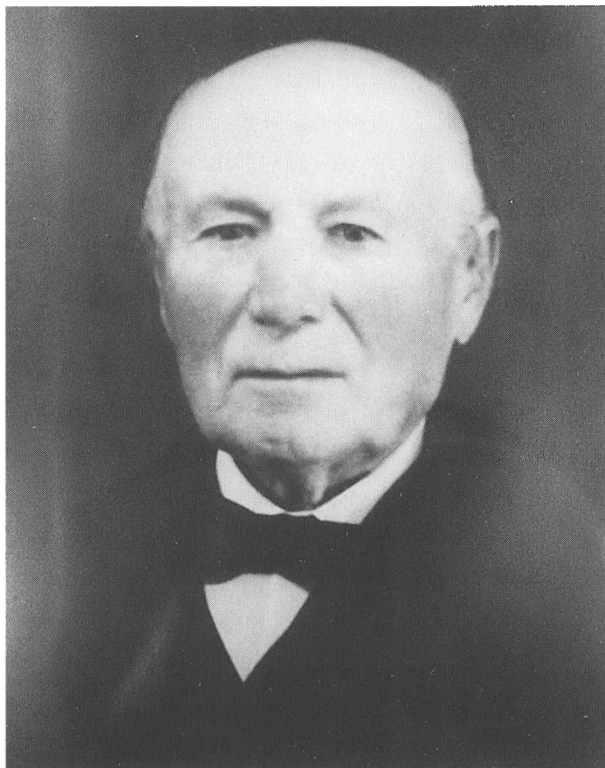
dere heftet, da der var opstået små usikkerheder i mollevittens udførelse. Derfor blev det besluttet, at en fra FFF's beskrivelseskommission skulle rejse til Ærø for at se, hvordan mollevitten blev danset.

Ingen fra FFF's styrelse havde nogen direkte tilknytning til Ærø. Kontakten blev derfor skabt gennem en bekendt til lektor Klavs Vedel, der var med i FFF's styrelse, til kommunelærer J. Weber, Marstal. I et brev 27.9.1948 skrev J. Weber til Klavs Vedel: »De vilde foretage nogle Undersøgelser angående gamle Danse og Melodier her på Ærø. Det skulle glæde mig meget, dersom jeg kunde være Dem lidt behjælpelig derved.« – «Den 14. Oktober danser man her i Marstal, men skulde det ikke passe, så kan vi uden Tvivl få nogle Deltagere til at demonstrere en anden Aften, ligesom vi ganske sikkert kan få Demonstration af Holdet fra Landet« (38). (De gamle dansere fra Rise). J. Webers hustru Anna Weber var barnebarn af Hans Andersen Hansen, Rise.

Rejsen til Ærø blev bestemt til 14.-15. oktober 1948. Svend Clemmensen fra FFF rejste derover sammen med Hans Nielsen fra Hjallesø. Den 14. oktober skulle de besøge folkedanserne fra Marstal og dagen efter de gamle fra Rise. Svend Clemmensen skrev i et brev: »Jeg tror nemlig det vil være bedst at faa talt med dem hver for sig« (39). Clemmensen forsøgte at kontakte Hans Andersen Hansen pr. brev og fik svar den 1.10.1948: »Jeg vil med Glæde hjælpe Dem saa godt jeg kan. Jeg mener blot at Dansen læres bedst ved at se den danset, saa hvis dette har Interesse, kunde der maaske skaffes nogle Par, som kunde medvirke. Da jeg er en ældre Mand (87 Aar) vil jeg nødig gaa for langt, men Dunkær Kro er ikke saa langt herfra, saa vi kunde om muligt mødes der« (40).

Clemmensen og Hans Nielsen besøgte folkedanserforeningen »Vippen« i Marstal. Dagen efter tog de med bussen fra Ærøskøbing til Kallehave i Rise, hvor Hans Andersen Hansen boede på aftægt hos sønnen Anders Bernt Hansen og svigerdatteren Signe Hansen. Da de nåede frem, bankede de på forskellige døre, men der var ingen der lukkede op. Hans Nielsen bankede lidt kraftigere, lukkede døren op og gik ind og sagde højt »God dag«. Kort efter dukkede svigerdatteren Signe Hansen op og fortalte, at Hans Andersen Hansen sov til middag. Hun bad dem vente, imedens hun hentede svigerfaderen. Da Hans Andersen Hansen var klar efter middagssovn, forklarede de deres ærinde. Inden længe dansede Clemmensen og Hans Nielsen til tonerne fra Hans Andersen Hansens violinspil, men når de nåede til det sted hvor rækkerne byttede plads, råbte Hans Andersen Hansen »Nej!«. Han kunne ikke sige, hvad der var galt, kun, at det var galt. De prøvede flere gange, men intet hjalp: de fik et »Nej!« hele tiden. »Hvornår skal I hjem?« spurgte Hans Andersen Hansen. »Ikke før vi har klarhed over mollevitten«. Hans Andersen Hansen bad svigerdatteren ringe rundt til de ældre dansere, om de

Gårdejer og spillemand Hans Andersen Hansen, 1861-1953, var en af de centrale skikkelser ved danseindsamlingerne i 1918, 1939-40 og 1948. Foto 1948.

kunne møde på Dunkær Kro kl. 20.00. Hans Andersen Hansen kom selv gående sammen med sin søn og svigerdatter lidt før kl. 20.00. Da de ældre dansere var samlet, sagde Hans Andersen Hansen, at nu kunne de godt begynde. Dansen varede i godt fire timer afbrudt af en kaffepause. De ældre dansere dansede af hjertens lyst, og var der tvivlsspørgsmål, lånte Hans Nielsen og Clemmensen en af de ældre kvinder (41) (42).

Efter turen skrev Svend Clemmensen til Ane Marie Kjellerup: »Jeg har været en tur paa Ærø og har ogsaa haft en lang samtale med Hans Andersen. Vi havde ogsaa en morsom Aften paa Dunkær Kro, sammen med de gamle. Disse var nu ikke meget værd og havde ikke meget forstand paa dans i det hele taget, de dansede baade paa optakter og meget andet, derfor faar man saa mange trin ud af det« (43). Svend Clemmensens udtalelse forekommer overraskende, da det ikke må have været første gang, han så folkedans i levende tradition. Han har muligvis slet ikke brudt sig om denne form for dans, og har haft langt større respekt for et folkedanserhold, hvor alle trinene var ensartede og præcise.

I den nye udgave af »Gamle Danse fra Fyn og Øerne« blev der revideret enkelte ting i forbindelse med »Opføringen« og »Variationerne«. Rettelserne godkendte Ane Marie Kjellerup, og hun fortæller, at »det var de samme som jeg fik derovre med undtagelse af at jeg ikke var helt sikker paa, om man skulde have fig. 1 efter 1. opføring« (44).

Ærøboernes rytme i mollevitten og folkedanserne

Efter at Ane Marie Kjellerup havde publiceret »Gamle Danse fra Fyn og Øerne«, havde flere danseinstruktører svært ved at forstå mollevitbeskrivelsen. Folkedanseleder Skjold Jensen, Odense, har i et interview fortalt, at de savnede oplevelsen af, hvordan mollevitten havde set ud. Derfor besluttede han sammen med sin far og svoger Poul at tage en tur til Ærø for at se, hvordan mollevitten havde været danset. De blev henvist til Hans Andersen Hansens søn, købmand og manufakturhandler Jens Hansen i Ærøskøbing. Han tog godt imod dem, og viste dem ind på sit kontor, et pænt stort rum med brunt linoleum bag forretningen. »Så skulle der danses mollevit, Poul spillede til. Den oplevelse blev en af mine største oplevelser i min tilværelse når det gælder folkedans« – »Hvordan han kunne tage de trin i overensstemmelse med musikken, og det hele gik til hjertet af mig.« – »Det var det at han havde fra sin tidligste barndom fået de bevægelser og den musik ind i kroppen.« – » Han var vokset op med det«. I samtalen sluttede Skjold Jensen med: »Det der bliver danset i dag har intet at gøre med det min kære læremester fra Ærøskøbing dansede«. »Jeg er ikke indfødt ærøbo, men han var helt indlevet i den rytme mollevitten skulle danses med« (45).

Skjold Jensen oplevede Jens Hansens trin og rytme, jævnt glidende, uden meget op-og-ned bevægelse, men alligevel med meget sving eller drejning i kroppen.

Inden for folkedansebevægelsen blev mollevitten danset på flere måder. Én var, at den skulle danses meget adstadigt og stille uden for store bevægelser i kroppen. På Ærø skete der en genoplivning af mollevitten i folkedansereforeningerne i slutningen af 1940'erne og i begyndelsen af 1950'erne. På Ærø fik Peter Henry Rasmusen stor betydning, han kom i 1947 tilbage til Ærø som nyuddannet gymnastikleder fra Ollerup Gymnastikhøjskole, og medens han tog en gartneruddannelse ved Odense, var han medlem af »Odense Folkedansere«, samme forening som Hans Nielsen fra Hjallelse var instruktør i, og de to var særdeles nære venner. Peter Henry Rasmussen kom til Ærø og blev en særdeles benyttet instruktør i gymnastik og folkedans. Han kom naturligvis også til at undervise ærøboerne i mollevitten,

som han havde lært af Hans Nielsen i »Odense Folkedansere«. Det var endnu før Hans Nielsen havde set de ældre i Rise danse mollevit.

I 1950 havde Peter Henry Rasmussen mollevitten på opvisningsprogrammet for første gang i Tranderup Forsamlingshus, og ved samme lejlighed var Hans Andersen Hansen, Rise, til stede. Efter opvisningen rejste Hans Andersen Hansen sig og sagde, at trinnene var gode nok, men der skulle mere bevægelse og rytme i dansen (46).

I 1984 blev jeg henvist til Ingeborg Therkelsen, som kunne fortælle om mollevitten. Hun fortalte at hun egentlig var fra Vestjylland, men var kommet til Ærø i slutningen af 1940'erne og var blevet gift med Ole Therkelsen, som tilhørte en af de gamle Riseslægter. Da Therkelsenfamilien var meget danseglad, blev de inviteret med til nogle danseaftner, der blev holdt på Dunkær Kro, hvor det væsentligt var ældre mennesker fra sognet der mødtes og dansede de gamle ærødanse. I den periode, hvor de dansede, fyldte spillemanden Hans Andersen Hansen 90 år. Arrangementerne blev kun holdt i en kortere årrække, da det kom til at knibe med tilslutning. Ved disse danseaftner blev der danset mollevit mindst en gang hver aften.

Ingeborg og Ole Therkelsen skulle også lære mollevitten og tog derfor op til en ældre kvinde i sognet for at lære den, efter nogle gange sagde hun til Ingeborg Therkelsen: »Det får du aldrig lært«. »Jeg mente jeg kunne mollevitten, men det kunne jeg ikke. Jeg har nok selverkendelse i dag. Jeg kunne slet ikke de bevægelser, som de gamle kunne. Det var en øvelse. De havde gjort det så mange gange.« I denne periode havde danserne fra Rise enkelte sammenkomster med folkedansereforeningen »Vippen« i Marstal. Men når de så danserne fra »Vippen« danse mollevitten, blev der altid sagt: »I kan jo nok se at de ikke har den rytme i sig som de skal have, som de gamle i vores forening«. Når de gamle i Rise dansede, var det anderledes: »De dansede med hele kroppen og var benene ikke med, så var kroppen«. »Det var fantastisk at se« (47).

Når Ingeborg Therkelsen har set folkedansere danse mollevit, så har de heller ikke haft den specielle rytme som de gamle i Rise. Ingeborg Therkelsen oplevede mollevitten danset en smule forskudt i forhold til musikken, det var som om de dansede lidt efter grundslaget.

Hans Andersen Hansens barnebarn Maja Folmer fortæller, at hun mindes, at de gamle dansede mollevitten med en hel anden speciel gammel takt og rytme, som folkedanserne ikke har idag. Det var også en hel anden speciel taktfast rytme, hun mindes bedstefaderen Hans Andersen Hansen spille med. Hendes mand Bent Folmer var harmonikaspiller, og han spillede mollevitten mange gange efter bedstefaderens død ved bryllupper og familiefester i Rise. Hendes mand havde samme specielle takt, når han spillede harmonika, som Maja Folmer heller ikke har hørt siden (48).

*Ingeborg Therkelsen kom som ung til Ærø fra Jylland og giftede sig med gårdejer Ole Therkelsen, Langagergaard i Rise. Ingeborg og Ole Therkelsen deltog i nogle danseaftner på Dunkær Kro, hvor deltagerne væsentligt var ældre, og mollevitten blev danset hver gang de var sammen.
Foto Anders Chr. N. Christensen 1984.*

Gårdejer og spillemand Hans Albert Jensen, Skovby på Ærø, startede med at spille til dans i begyndelsen af 1940'erne og har været en af øens mest benyttede musikere ved offentlige og private fester. Han fortalte, at da han i starten tog ud at spille, blev mollevitten næsten altid danset ved de private fester i Rise, og der var bestemte familier der var særligt gode til at danse den. Hans Albert Jensens indtryk af mollevitten var, at den blev danset langt mere afslappet, end den bliver i dag til folkedans. »Ja sådan vil det være. Det er lært dans, det er terpet ind i hovedet.« Mollevitten blev knap nok danset på samme måde ved folkedans. »De gamle havde heller ikke den knæbøjning som der er kommet til ved folkedans«. Flere folkedansinstruktører har gennem årene i stedet for ikke at gøre noget på anden og sjette slag i mollevitten udviklet en lille knæbøjning på de nævnte steder i trinnet (34).

Mollevitmelodierne

Tidligere var mollevitten ikke bundet til en bestemt melodi, idet der var et utal af melodier, men efterhånden blev mollevitten kun spillet en enkelt gang i løbet af en aften, hvorfor udvalget af mollevitmелodier indsnævredes. Kun to melodier har overlevet i levende tradition til 1990'erne gennem spillemanden Johan Larsen, Rise. Han har iøvrigt fortalt, at når unge øvede sig på mollevitten og ikke havde en spillemand, så sang de »Vort Fødeland er altid rigt på Orlovshelte« (32).

Foruden disse spillede Hans Andersen Hansen yderligere en melodi som Hakon Grüner-Nielsen optegnede i 1918. Meget tyder på, at flere af mollevitmелodierne stammer fra sidste halvdel af 1700-tallet.

Men med sikkerhed ved vi, at den mest benyttede melodi, der har fire repetitioner med en trio del, er fra sidste halvdel af 1700-tallet. Til denne melodi kendes melodiparalleller fra de ældste nodebøger i Danmark: Rasmus Storms nodebog o. 1760, Brd. Basts violinbog 1763-82, Anonym violinnodebog fra Skovgård på Langeland, o.1780, Svabos nodebog o.1775. Så meget tyder på, at denne melodi har været særdeles udbredt i sidste halvdel af 1700-tallet (49).

Tidligere gårdejer og spillemand Johan Larsen, Rise, havde fra barn spillet mollevitten til private og offentlige fester i Rise. Han kunne spille to forskellige melodier. Foto Anders Chr. N. Christensen 1984.

Mollevit

Efter Johan Larsen, Rise på Ærø

The image displays a musical score for the piece 'Mollevit'. It consists of ten staves of music, all written in a single treble clef. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 3/4. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and bar lines. The score is presented in a clean, black-and-white format.

Melodien er transskriberet af Jens Henrik Koudal efter en lydoptagelse med Johan Larsen, Rise, som Dansk Folkemindesamling indspillede i 1984. Melodien har i nyere tid været den mest benyttede på Ærø og kendes fra flere nodebøger fra sidste halvdel af 1700-tallet.

Jens Henrik Koudal har i »Genklang«, »En vänskrift till Märta Ramsten«, sammenlignet tre varianter af sidstnævnte mollevitmelodi, fra Rasmus Storms nodebog ca. 1760, fra Hakon Grüner-Nielsen transskription ef-

ter Hans Andersen fra 1918 og fra en optagelse fra 1984 med Johan Larsen, Rise. Hos Storm er melodien i G-dur og har form af menuet med trio, hvor alle repetitionerne på otte takter gentages. Fraseopbygningen er klassisk i to firtaktsperioder og præget af treklange. Man træffer typisk 1700-tals rytme med trioler og »lombardisk rytme« | ♩ ♩ |, hvorimod punktering ikke findes. De to nyere varianter fra Ærø repræsenterer på flere måder en kreativ omformning af 1700-talsmelodien. Trioler og »lombardisk rytme« er faldet væk, og i stedet bruges punkteringer, der giver en polonaiseagtig rytme | ♩ ♩ ♩ |. Begge varianter fra Ærø har udfyldt de lange nodeværdier med sløjfer og gennemgangsnoder, men måske har Rasmus Storm også gjort det, for i hans tid var det almindeligt blot at nedskrive melodiernes »skelet« (50).

Inden for kunstmusikken var det på det tidspunkt også helt almindeligt at improvisere.

Mollevitten forsvinder

I 1940'erne var der mange ældre, der kunne danse mollevitten, og den blev spillet ved de fleste større fester i Rise sogn. Da Hans Andersen Hansens barnebarn, Maja Hansen, i 1948 blev gift med Bent Folmer, blev mollevitten danset, og der var stadig mange, der kunne danse den. Den blev danset ved Ingeborg Therkelsens mands datters bryllup i begyndelsen af 1950'erne. Men efterhånden som den ældre generation, der havde danset mollevitten fra deres tidligste ungdom, forsvandt, blev det vanskeligere og vanskeligere at gennemføre mollevitten ved de private fester. Der var mange, der gerne ville danse den og også stillede op, men de var ikke sikre nok i dansen. Når de kom et lille stykke hen i dansen, gik det hele i stykker, de dansende stod nu og diskuterede, hvad der var gået galt. Det havde Ingeborg Therkelsen oplevet mange gange ved private fester i 1950'erne og 1960'erne. Hans Albert Jensen oplevede det samme. Han er mange gange blevet bedt om at spille mollevitten. Sidste gang hvor han blev bedt om at spille den, var til en privat fest i begyndelsen af 1970'erne; heller ikke da kunne dansen gennemføres. Derfor opløstes det hele i, at de dansende stod midt på gulvet og diskuterede.

Afrunding om Ærømollevitten

Hvorfor overlevede mollevitten i Rise Sogn? En forklaring kan være, at Rise har haft en anden struktur og status end de øvrige sogne på øen. Det var det mest velhavende sogn med de største gårde og jordtilliggender, placeret mellem byerne Ærøskøbing og Marstal, og det har, trods sin beliggenhed, bevaret sit særpræg. Fra gammel tid investerede gårdmændene i skibsanpar-

ter og tjente mange penge på søfarten. Rise sogn fik sin egen sparekasse, som blev øens pengestærke bank, der langt op i tiden betalte gårdejernes ejendomsskatter.

Indre Mission fik stort tag i en del af befolkningen i Rise og delte befolkningen i to dele: de der var med i bevægelsen, og de der stod udenfor. Den del, der var udenfor, holdt endnu stædigere fast ved de store fester med skålsangene og de gamle danse.

Den sidste ting af betydning er, at bestemte familier har været med til at holde fast i musik- og dansetraditionen.

Afslutning

Fælles for menuetterne i de to beskrevne områder er, at dansene er kreative omformninger af barokkens menuet, altså udvikling af den tidligste menuet, der kom til Danmark. Flere elementer fra barokken er bevaret i de folkelige menuetter: de dansende bevæger sig i en Z-figur, dansen starter med en kompliment, første variation er en højrehåndsfatning til egen danser, derefter kommer venstrehåndsfatning og endelig afslutningen, hvor parrene giver begge hænder, danser rundt og afslutter med en kompliment. Den barokke menuet har i den folkelige udførelse fået en særlig rytmisk danse-måde, forskellig i de to områder, men begge steder karakteristisk ved et rytmisk spændingsforhold til musikken og en særlig kropsbevægelse. Disse ting har det ikke været muligt at få med i dansebeskrivelserne. Flere steder har menuettrin indgået i kontradanse og pardanse, men kun i menuetten fra Randerseggen og fra Ærø er der tale om en folkelig overlevering af barokkens menuet.

Det kan synes overraskende, at en så kompliceret dans som menuet, hvor både trinnene er vanskelige, og figurer og forløb skal huskes, har holdt sig levende i brug ved festlige sammenkomster helt op i vore dage, hvor det endnu i 1980'erne har været muligt at finde nye oplysninger om den folkelige menuet i Danmark.

Betragtes de to miljøer, hvor menuetten har overlevet til i dag, kan man se, at de har bestået af forholdsvis konservative velbjergede bønder med en vis selvbevidsthed. Der har været stærke spillemandstraditioner, og bestemte familier og grupper i lokalsamfundet har holdt fast i menuetten. En forklaring kan være, at informanterne har haft stærke oplevelser af dansens rytme, af en fælles oplevelse, og at dansen har været en udfordring. I disse miljøer har dette sammen med en høj grad af bevidsthed om det, at menuettraditionen er noget særligt, medvirket til at fastholde denne dans.

Noter

1 Friis, Achton, (1965) Anden Udgave. 1. Bind. *De Jydere Land*. København. s. 227. 2 Danske Folkedanseres Jubilæumsskrift 1929-1979 (1979). Lorenzen, Poul: I Begyndelsen. Roslev. s. 13. 3 Hjemstavsliv. Medlemsblad for Danske Folkedansere og Danske Folkedanseres Spillemandskreds. 3.3.1978. 49. Årgang Nr. 3. Lorenzen, Poul: Et alvorsord om folkedansere, folkedragter, spillemandsmusik og TV. Hjemstavsliv. s. 76. 4 Dansk Folkemindesamling mgt. GD. 1982/3 og 1982/4 opt. AC. 9.1. Mette Christensen, Randers. (1888-1986) og Kirstine Brøndum, Randers. (1891-1985). 5 Aalborg amtst. 15.4.1931. Lorenzen, Poul Statsskovrider. Folkedans i Danmark. (Det danske Manuskript til en Artikel i »The American Scandinavian Review«.) 6 DFS. mgt. GD. 1982/2 opt. AC. 9.1. Ester Jensen, Hadsten. f. 1914. Datter af Mette Christensen. 7 DFS. mgt. GD. 1982/4 opt. AC. 9.1. Kirstine Brøndum, Randers. f. 1891. 8 Landbrugsstudstillingen paa Bellahøj 1938 (1938). I anledningen af 150 aar for Staunsbaandets ophævelse. Ved Kai Johansen. København. s. 417. 9 Samtale 30.1.1985 med Anna Jacobsen, Kjellerup. Peder Jacobsens datter. 10 Foreningen til Folkedansens Fremme (1952). Andet oplag. Gamle Danse fra Randersegnen. København. 11 Foreningen til Folkedansens Fremme (1969). Tredie Oplag. Gamle Danse fra Fyn og Øerne. Samlet og beskrevet af Ane Marie Kjellerup. København. 12 DFS. Video GD. 1980/3 20.10. SvN.AC.NJØ. Inge Bonde Jensen, Støvring. 13 DFS 1915/3-9 Foreningen til Folkedansens Fremmes Arkiv. Brev dat. 22.9. 1930 fra Poul Lorenzen til Alfred Weng. 14 DFS GD Fonografvalse nr. 149. Spillemand Munk, Fjellerup. 15 DFS 1906/12 Folkevisemelodier og Melodier til Sange paa Folkemunde. Aflæst af fonografiske Valser med tilhørende Bemærkninger (H. Grüner-Nielsen). 16 Samtale 29/1 1985 med Jørgen Arnt. Har oplevet at der har været danset menuet i 1932-33 i Allingåbro. Musikken var Bager Karlsens Trio. 17 DFS. mgt. GD. AC. NJØ. 1980/24-25 Albert Kjærgaard, Øster Tørslev. Opvokset i Møllerup og senere gårdejer i Hald. f. 1883. 18 Kristensen, Evald Tang (1891-93). Gamle folks fortællinger. Det jyske almuoliv, som det er blevet ført i mands minde. IV. Kolding. s. 77-78. 19 Østergård, Peter, Nørhald Egns-arkiv (1980). »Råby Hopsa«. Historisk Aarbog fra Randers Amt 1980. Randers. s. 88-92. 20 Nørhald Egns-arkiv. Årsmødet 1978, Grønhøjsskolen Ø. Tørslev. Menuet. Nørhald Egns-arkiv, Tvede, 8900 Randers. 21 DFS. 1906/134 Brev fra Poul Lorenzen til Grüner Nielsen, Dansk Folkemindesamling. 22 1906/46 Brev d. Møllerup pr Randers 20.12. 1935 fra Aage Sørensen til arkivar H. Ellekilde, Dansk Folkemindesamling. 23 Horn, Flemming (1964). Danske Nodebøger fra 18. årh.'s sidste halvdel. Utrykt speciale, Københavns Universitet 1964. s. 86. 24 Samtale med tidligere gårdejer Sigurd Bonde Jensen, Støvring. 25 DFS mgt. GD.AC.NJØ. 1980/22-23 19.9. Tømremester Jens Sloth, Dalbyovre. Optaget i Støvring. 26 Kristensen, Evald Tang (1891). Jyske Folkeminder, Ellevte Samling. Gamle Viser i Folkemunde. Viborg. s. 316. 27 Ærø Avis 30.12.1953. Nekrolog: Dødsfald, Musiker Hans A. Hansen, Kallehave. 28 DFS 1915/6 Ellen Grüner-Nielsens Renskrift fra 1930 af Indsamlingsrejsen August-September 1918. 29 DFS 1915/6 Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv: Ellen Grüner-Nielsens originale Kladder fra Indsamlingsturen August-September 1918. 30 Folkets Almanak 1911. Et Bondebryllup paa Ærø. (uden sidetal). 31 Hüberz, J. R.(1833). Beskrivelse over Ærø. 32 DFS 1906/43 Fastelavnsskikke paa Ærø. Forfattet af lærer og sparekassebogholder L. P. Lauridsen, Tranderup. 1918. 33 Samtale med pottemager Christen Knudsen, Bregninge. Oplysningerne stammer fra Johan Larsen, Rise. 34 DFS mgt. GD 1984/119 Samtale med Anna Hedvig Drejer, Rise. 35 DFS mgt GD 1984/126-127 Samtale med gårdejer og spillemand Hans Albert Jensen, Skovby på Ærø. 36 Lydbånd indspillet af Per Sørensen. En samtale med Ane Marie Kjellerup, Nyborg om sit liv som danser og folkedanseoptegner. 37 Samtale med Ane Marie Kjellerup, Nyborg. 38 DFS 1915/6 Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv. Brev fra kommunelærer J. Weber til lektor Vedel. 27.9.1948. 39 DFS 1915/6 Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv. Brev fra Svend Clemmensen til Hans Nielsen, Hjalte. 3.10.1948. 40 1915/6 Foreningen til Folkedansens Fremmes arkiv. Brev fra Hans Andersen Hansen, Kallehave pr. Dunkær til Sv. Clemmensen. 1.10.1948. 41 Foreningen til Folkedansens Fremme. Beretning om 19. Femaar 1991-1996: Kurt Clemmensen fortæller om sin far Svend Clemmensen. (s. 5-7). 42 Hjemstavsliv nr. 12 1998. Dansens og Musikkens rødder 33. Menuetten på Ærø - 2 af Ole Skov. s.10-11. 43 DFS 1915/6 Foreningen til Folkedansens Arkiv. Brev fra Svend Clemmensen til Ane Marie Kjellerup, Nyborg. 23.11.1948. 44 DFS 1915/6 Forenin-

gen til Folkedansens Fremmes arkiv. Brev fra Ane Marie Kjellerup 3.12.1948 til Tømrermester Clemmensen. 45 DFS mgt. GD 1988/21 Samtale med Skjold Jensen, Odense. 46 Samtale med Sara Rasmusen, Brejninge, enke efter Peter Henry Rasmussen. 47 DFS mgt. GD 1984/117 Samtale Med Ingeborg Therkelsen, Langagergaard, i Rise på Ærø. 48 Samtale med Maja Folmer, Ærø. Barnebarn af Hans Andersen Hansen. Har boet det meste af sit liv i Rise. 49 Koudal, Jens Henrik. Rasmus Storms nodebog. En fynsk tjenestekarls dansemelodier o. 1760. Udgivet i faksimile med indledning og kommentarer. 50 Genklang. En vänskrift till Märta Ramstens 60-årsdag den 25. december 1996. Tradition og innovation af Jens Henrik Koudal (49-55).

Summary

Monnevet and Mollevit

Minuet tradition in the area around Randers and the island of Ærø

In Northern Europe there are only very few areas where the minuet has been known as a living tradition in our time, and in Denmark, the area around Randers in Jutland and the island of Ærø are two significant localities. In the 1970ies and 1980ies it became possible to collect new information regarding the use of the minuet in both these areas

There are especially two neighbourhoods in the vicinity of Randers where the minuet has been kept alive until today, i.e. at Bjerregrav west of Randers, at in the towns of Støvring and Mellerup north of Randers. Although these two areas are located only 20 km apart, there is a clear difference in how the dance is danced. However, although the dance rythm in the two areas is surprisingly similar, it is different from the dance rythm in the Danish folk dance organisation.

It was the Danish State's Forest Supervisor, Mr. Poul Lorenzen, who in the 1920ies discovered that there were people in Bjerregrav who were still dancing a traditional minuet. The group was invited to dance at the "Danish Folk Dancers" first display in 1930, and it danced at a number af displays in subsequent years. They danced in their ordinary everyday clothes.

When "Old Dances from the Randers Areas" was published in 1942, the Bjerregrav Minuet was not included, however, there was a description of the minuet as it was danced in Mellerup and Støvring. In 1980, Dansk Folkemindesamling managed to record the minuet on video, where it was danced in Støvring by five couples.

On the island of Ærø south of Funen, it was Mrs. Ellen Grüner-Nielsen who in 1918, as the first person in Denmark, tried to make a written description of the traditional minuet. Later, in 1939-40, Ane Marie Kjellerup continued this work with further collection of material, and all along the minuet was danced at weddings and private celebrations on the island. It has actually been danced at private celebrations as late as in the 1950ies.

The minuets which have been danced in the two areas mentioned above are creative transformations of the baroque minuet – and the figures can be recognised. However, the way it was danced in both areas was characterised by a rythmical tension in relation to the music, and a special bodily movement. It has not been possible for the recorders of the dances to include this in their descriptions of the dances.

The environments in which the minuet tradition have been kept alive until today have in common, among other things, that they have been made up of fairly conservative farmers who were comfortably off and who had a certain feeling of self-importance. In addition, there have been strong fiddlers' traditions, and some families have held on to this dance form.